

Τα χαρτονόμουτρα στις σκηνές του συγγραφικού και εικαστικού έργου του Γιάννη Σκαρίμπα [Α' μέρος]

[Από τη συλλογή του Πολιτιστικού Κέντρου-Αρχείου Γιάννη Σκαρίμπα. Προσφορά του Μουσείου Αγροτικής Ζωής Αγίας Άννας-Δημήτριος Σέττας]

Α. Από τη βιωμένη παράδοση, στον Μοντερνισμό και στον σκαριμπισμό

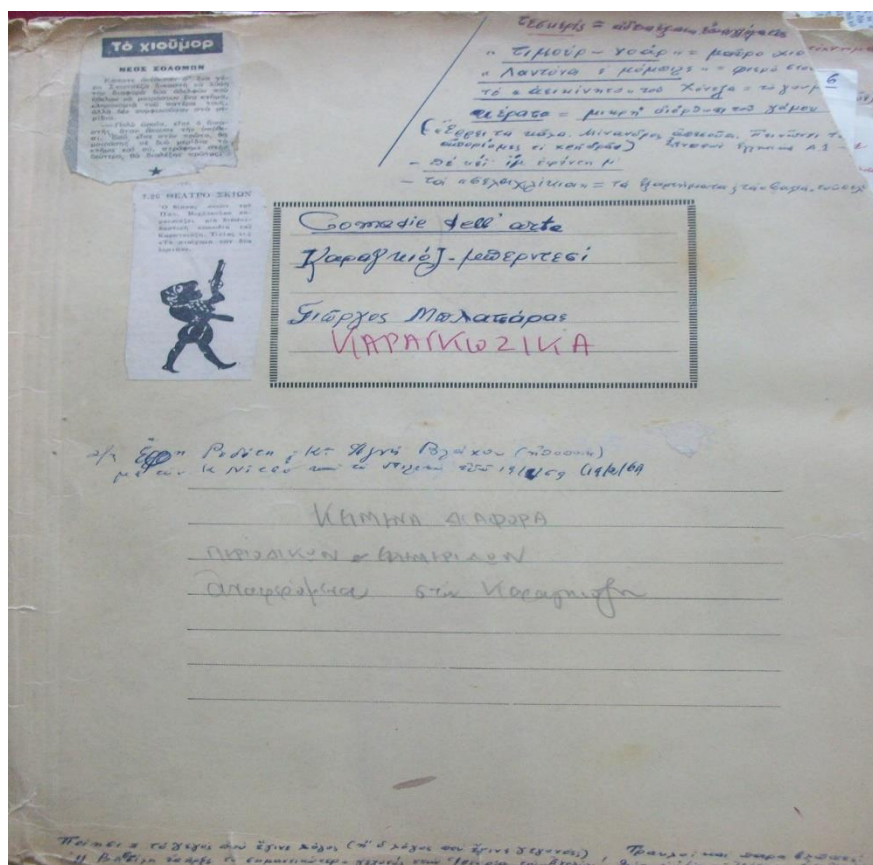
Ο πολύς κόσμος τον – ταυτισμένο με την «πεπρωμένη» του πόλη Χαλκίδα – Γιάννη Σκαρίμπα, τον έχει συνδυάσει με την ιδιοτυπία της γραφής και του λόγου του, την πολυστροφία και εκρηκτικότητα της σκέψης και του χαρακτήρα του, στοιχεία συναφή και προς την άστατη και ιδιόπλωρη ροή των τρελών του Ευρίπου υδάτων, μεταξύ των δύο οχθών του οποίου βημάτιζε και το στίγμα του ποικιλοτρόπως κατέλειπε.

Και αν η μεγάλη πλειοψηφία των Ελλήνων τον ξέρει ως τον συγγραφέα του *'21 και η αλήθεια* με την πολύ διαφορετική οπτική και προσέγγιση από αυτήν της καθεστηκυίας ιστοριογραφίας ή ως τον δημιουργό του *Σπασμένου Καραβιού*, του *Μαριάμπα* και του *Θείου Τραγιού* ή του Ήχου του κώδωνος και του *Βατερλώ των δυο γελοίων*, ενδεχομένως θα αγνοεί μία ιδιαίτερη πτυχή της δημιουργικότητάς του, η οποία πολύπλευρα είναι συνδεδεμένη με τη λαϊκή μας παράδοση, το **Θέατρο Σκιών**, το οποίο **διαπερνά, γονιμοποιεί και κρυφά ή φανερά με τα δικά του ξυλάκια κινεί τις εμπνεύσεις του**, τους λογοτεχνικούς του συμβολισμούς, τις ιδέες

του, τις πλείστες του **συγγραφικές** και πρωτίστως τις **καλλιτεχνικές του καταθέσεις**.

Γεννημένος σε έναν τόπο και σε μια εποχή, που κράτος η παράδοση και ο λιτός βίος είχε, εκεί αναζήτησε ή μάλλον πηγαία από μέσα του αυτά τα στοιχεία ανασύρθηκαν, οπότε τις πρώτες του διηγηματικές αποκαλύψεις από άκρο εις άκρο διαπέρασαν και με ιδιαίτερο τρόπο στο συγγραφικό του χοροστάσι εντάχθηκαν, συνθέτοντας εκεί στις παρυφές του '30 έναν με πολύ προσωπικά χαρακτηριστικά υφολογικό κορμό, κάνοντας τον πρωταναγνώστη αυτών Φώτη Κόντογλου να μιλήσει για «αλα Σκαρίμπα ύφος».

Η έφεσή του προς τη δημόδη μας ποίηση είναι εμφανέστατη σε πολλά σημεία της πρώτης του αυτής διηγηματικής συναρμογής, τους *Καϋμούς στο Γριπονήσι*. Αυτοτελή διηγήματα στην αρχή, αλλά σύγγραμμα στη συνέχεια, που προέκυψε μετά τη βράβειυσή του το '29 για τον *Καπετάν Σουρμελή του τον Στουραϊτή*, οπότε μαζί με άλλα του δέκα αφηγηματικά κείμενα κατά την πρωταυγή της δεκαετίας του '30 αποτελέσανε το πρώτο του βιβλίο.

[Από τη συλλογή του Πολιτιστικού Κέντρου-Αρχείου Γιάννη Σκαρίμπα]

Είναι το συγγραφικό έναυσμα της – χρυσής για τον ίδιο και την Ελληνική Γραμματεία – δεκαετίας, κατά την οποία καταπιάστηκε με ποικίλα είδη του έντεχνου λόγου και τάχιστα καθιερώθηκε στα ελληνικά γράμματα για

το πρωτότυπο και πρωτοποριακό ύφος των γραφών του, την εκρηκτική του διάθεση και την εκφραστική του ιδιομορφία και πρωτοτυπία.

Αυτή του η εκφραστική του πολυτροπία κατά τα πρωτινά διηγηματικά του βήματα έδειξε τον ερχομό ενός νέου πνεύματος γραφής, που περίτεχνα αξιοποιεί το βιωμένο στοιχείο, επεξεργάζεται πολλά – παλιά ή και νιόφанта μαζί στο ευρωπαϊκό λογοτεχνικό στερέωμα – και βηματίζει σε δρόμους προσωπικούς με ίδιους ρυθμούς και οραματισμούς, με πνεύμα ανανεωτικό και ηλιοφόρο. Και αυτό το πράττει με εμφανή ή υπόρρητη την επιθυμία του να μην αποκοπεί από την ελληνική παράδοση, αλλά να την αξιοποιήσει με μέτρο και δυναμική, έτσι ώστε τάχιστα να αλτήσσει προς τα εμπρός, χαράζοντας νέες εκφραστικές διαδρομές και – ει δυνατόν – λογοτεχνικά πρωτοβάδιστες.

Βέβαια, ο Σκαρίμπας, όπως και κάθε άνθρωπος αυτάρκης και αυτόφωτος δεν είναι, αλλά αναζητητής, φίλτρο και πλάστης νέων πραγμάτων, έτσι και εκείνος ψάχνει ψάχνει, φιλτράρει, γονιμοποιεί και με τον τρόπο του εξωτερικεύει, δημιουργεί, κοινωνεί...

Ως ανήσυχο και οξύ πνεύμα διαρκώς αναζητά, γιγνώσκει, κρίνει, εκρήγνυται και πλάθει.

Ως εκ τούτου, από την εναρκτήρια κιόλας συγγραφική του εμφάνιση έρχεται με μία αποστροφή προς τα καθιερωμένα εκφραστικά μοτίβα της ηθογραφίας του 19^{ου} αι. και των αρχών του 20^{ου}, στήνοντας και σμιλεύοντας τα αφηγήματά του σε ύφος προσωπικό, όπου η δημοτική μας ποίηση πρωτοχορεύτρια δεικνύεται κι από κοντά ό,τι άλλο βιωμένο εντός του έχει εμφυτευθεί από τη ζωή του στον γενέθλιο τόπο της **παρνασσιώτικης Αγια-Θυμιάς πατρίδας του** και την **Ιτέα** για μαθητεία σε πρακτικά ζητήματα στο πλευρό ενός παντοπώλη συγγενή του και τη φοίτησή του στο υπάρχον Δημοτικό Σχολείο. Μια φοίτηση – στο Σχολείο και στη ζωή – που συνεχίστηκε στο **Αίγιο** (τον εκ της μητρός του Ανδρομάχης τόπο) και στην **Πάτρα** (για σπουδές στο Σχολαρχείο, για εργασία και για του Ονείρου τ' άπλωμα).

Τι κι αν ο νεαρός **Αϊθυμιώτης** ονειρευόταν και σχεδίαζε την πορεία της δουλειάς του, την έξοδό του στις γραφές και στο κοινωνικό μετερίζι για μία ανθρωπινότερη κοινωνία της πάλης και του δίκιου, αλλά και την εξέλιξη των οικογενειακών του υποθέσεων, τα σκοτεινά σύγνεφα, που σκέπαζαν τους ορίζοντες της Ευρώπης, άλλες είχανε βουλές και οι βολές σκότους τάχιστα την οικουμένη όλη έμελλε να δονήσουν...

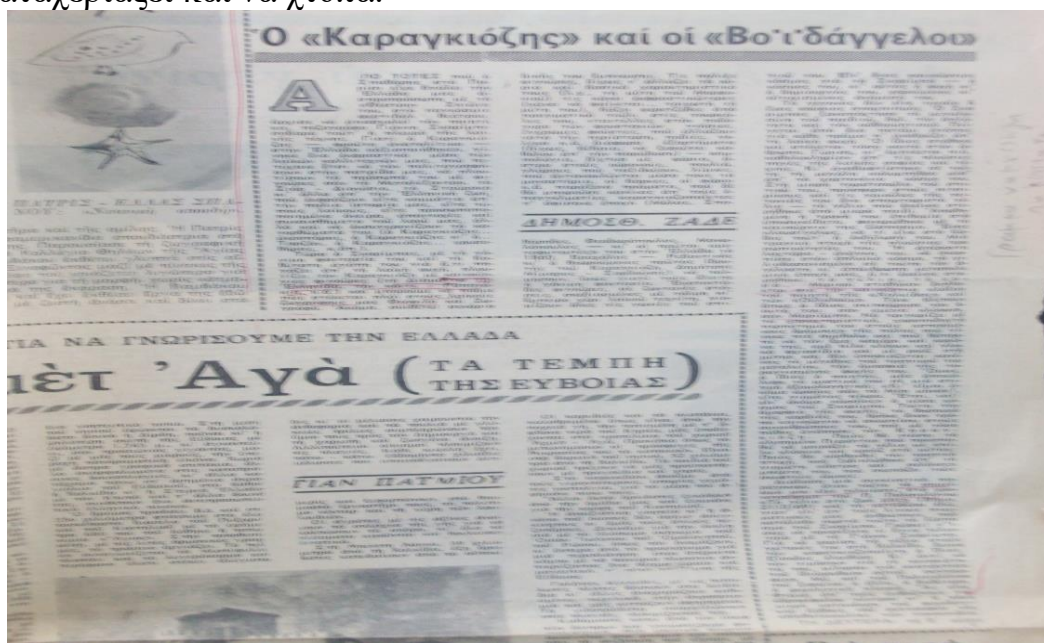
Σε αυτό το σημείο της κατά τα φαινόμενα στρωμένης βιωτής του εικοσάχρονου Γιάννη (όπως και μυριάδων άλλων νέων στη χώρα και την υφήλιο) αυτή απότομα θα διακοπή και η ανέμη των πολεμικών γεγονότων, που τα πάντα σαρώνει, τον νεαρό Αϊ-Θυμιώτη τον σπρώχνει στη Χαλκίδα και από εκεί μέσω Λαμίας στο μακεδονικό μέτωπο, όπου για χρόνο πολύ – σε μια άνευ προηγουμένου *Φυγή προς τα εμπρός* – ως Εύζωνας υπηρετεί.

Αργότερα, λίγους μήνες μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, επιστρέφει οριστικά στον Εύριπο, στον οποίο ως ένα *Σπασμένο καράβι* για πάντα ναυλοχεί. Εδώ, δένεται πισθάγκωνα, εργάζεται πυρετωδώς, δημιουργεί οικογένεια, διευρύνει τις γνώσεις του και το εμπειρικό του πεδίο, παίρνει να συγγραφεί σκαριμποαρμενίζοντας και με ρυθμούς διαρκώς αυξητικούς.

Είναι, πλέον η περίοδος του Μεσοπολέμου, κατά την οποία στον ευρωπαϊκό χώρο είτε ερχόμενα από καιρό είτε τώρα γεννόμενα, αναφύονται και ανθίζουν ποικίλα **αισθητικά ρεύματα**, απόηχος των οποίων και στην Ελλάδα φθάνει.

Κάποια εξ αυτών, ως ρεύματα που είναι, όπως ο ίδιος ο Σκαρίμπας δηλώνει, τον “**κρυώνουν**”, τον ξεπαγιάζουν, αλλά με τον τρόπο τους τον τσιγκλίζουν και το δημιουργικό του τάλαντο το ωθούν στην πλαστουργία μύστι-ων και πρωτοφανέρωτων αφηγηματικών κόσμων, οι οποίοι ενώ το δηκτικό τους δρέπανο με δύναμη εναντίον της συμβατικότητας και της καθεστηκυίας τάξεως ανελέητα κραδαίνουν, συνάμα πολλά κρύβουν και για πολλές προσφέρονται αναγνώσεις.

Προς αυτήν την κατεύθυνση ο – ανυπόταχτος και **αντισυμβατικός** Χαλκιδαίος – λογοτέχνης, συμμάχους και φορείς των γραφών του θα βρει τους Πιερότους, τις Κολομπίνες και τους Αρλεκίνους ήρωες της **Comedie dell' arte** ιταλικής κωμωδίας, (γεγονός που συμβαίνει και σε πολλούς εκ των εκπροσώπων του ρεύματος Μοντερνισμού), αλλά και στο **Θέατρο Σκιών**, με τον ήρωά του Καραγκιόζη το μακρύ, μακρύ του χέρι να κραδαίνει σπάθη και ανελέητα την αδικία και την εκμετάλλευση να καταχεριάζει και να χτυπά.

[Από τη συλλογή του Πολιτιστικού Κέντρου-Αρχείου Γιάννη Σκαρίμπα]

Όπως διατείνεται η **Maryna Nazarenko** στο κεφάλαιο *Στοιχεία Μοντερνισμού: Θέματα, (μη) ήρωες, αφηγηματικές τεχνικές στα πεζογραφικά έργα του Γιάννη Σκαρίμπα* της μεταπτυχιακής της εργασίας *Η ελληνική κοινωνία και λογοτεχνία του Μεσοπολέμου, η ανανεωτική τάση και το έργο του Γιάννη Σκαρίμπα ως εκπροσώπου της νεοτερικότητας*:

«Από τη γνήσια λαϊκότητα του Σκαρίμπα εξηγείται το ιδιαίτερο πάθος και η αγάπη, που τρέφει ο συγγραφέας για τον **Καραγκιόζη**, τον **κωμικό ήρωα** που γελοιοποιεί όλους τους άλλους τύπους και[...]η κάθε του μεταμόρφωση και η κάθε του “ενθρόνιση” συνεπάγεται ή προϋποθέτει σχεδόν πάντα μια μεταμφίεση· δεν **μασκαρεύεται απλώς για να ζήσει, αλλά και ζει για να μασκαρεύεται, γι’ αυτό οι μεταμφιέσεις του είναι αποκριάτικες και γελοιογραφικές.**

[...]Το δε **αεικίνητο χέρι** του δεν είναι [...]εξωτικό μόνο από την άποψη του μεγέθους και της κατασκευής του· έχει, εξίσου ασυνήθιστα, **τις δικές του ανάγκες, τη δική του βούληση**, τη δική του μυθική λογική, με άλλα λόγια τη δική του **αυτόνομη ύπαρξη**, που είναι ανεξάρτητη από εκείνη του ίδιου του Καραγκιόζη και κάποτε την κυβερνά.

Και επειδή, σύμφωνα με τον Μπαχτίν, **στην παράδοση του γκροτέσκο, τα διάφορα μέρη ή μέλη του σώματος μπορούν να αποχωρίζονται από αυτό και να διάγουν μια ανεξάρτητη ζωή, το χέρι εδώ ενσαρκώνει το ένστικτο, τα ορμέμφυτα, τις ασυνείδητες γενικά ροπές του ανθρώπου, ως δυνάμεις που δεν ελέγχονται από τη βούληση του εγώ και την ενσυνείδητη σκέψη.**

[...]Η δε **φιγούρα του θεάτρου σκιών έχει μια ολοφάνερη συγγένεια με τη μάσκα**: συγγένεια πιθανότατα γενετική και, οπωσδήποτε, λειτουργική· **ώστε ο Καραγκιόζης δεν είναι απλώς ένας μασκαράς, αλλά και η ίδια η μάσκα**: μια μάσκα, βέβαια, ιδιότυπη, αφού πίσω από αυτήν δεν υπάρχει και ένας μεταμφιεσμένος άνθρωπος, ένας ζωντανός μασκαράς, που δανείζεται το πρόσωπό της, αλλά μονάχα το ασύλληπτο ομαδικό σώμα ή το άφαντο ομαδικό πρόσωπο. Άλλωστε, **στη μικροκοινωνία του μπερντέ, ο Καραγκιόζης είναι ένας τυπικά αποκριάτικος βασιλιάς του γέλιου**: αυτός που γελάει με τους πάντες και τα πάντα και κάνει τους πάντες να γελούν με τα πάντα.»

Ο Καροζιούνης-τοχοίαντος
 Σίμπε-Χαίρις
 Είχαν ανάψει αλούδια το φῶτα,
 ὅταν-ἐκινάμω-αὐτὸς ἐρόθηκε. Τῶν ξύλων, φῶς τὸν κούνησαν,
 στραφηκαὶ εὐν φερέα ἀνιμόμηνου οἱ βιῖς τους. Ἐνῶ ἐπὶ τοῦ
 τέλοῦ του, τὸ μάτι του ἐμοίωσε εὐν διαφάρα φωτός, αὐτὸς ἀνιή-
 ε-εὐν εὐν ἔνῃ κούττουρο ὁλόθο εσημένο νά στενεῖ.. Ὁ κε-
 ρατῶν, δὲν ἔχει ὄρεξι..
 Πέροειν λίγη ὥρα ἀκούνητη, χιομάτη καὶ φόβο.. Τί
 σκέφτονταν; Τί μέρα του (κὲς τὴ συνείδησιν του μούρη) εἶχε ἐπὶ τοῦ
 του; Ἦταν τότε τὰ κακοβραδυνά του καμώματα, μέ τὸ γά-
 μαρ τοῦ γιοτῆ, καὶ εἶχε τότε φελέξυλο φάει, φῶς οὐτὸς λόγος
 ὅτι δόκει μετανοῶσι.. Τὸ «αἰχτίρ-θιλάφ» αὐτοῦ εἰδουρίζε
 ἐπὶ ^{μυῖα} ~~μυῖα~~ του, δὲν ἦταν ἄλλο παρὰ ὅτι δὲ τὸν κούνησεν ὁ θυμός του.
 Διὰ τὸ εὐν τὸ «αἰχτίρ» του νά-βγαίει, δάταν ~~καὶ τὸ «μυῖα»~~
 τώρα καὶ εἰσῆλθόν του.. Τοχοίαντος - τοχοίαντος.....
 Πρῶτα, ἐπράξε κατ'τὸν οὐρανὸν ὅπου οἱ ἀέτερες, ἐμύνησαν εὐν
 χοντρεῖς ἐλπίς ~~τῶν Σκαρίμπας~~.. Γύρω-γύρω τους, ὁ οὐρανὸς
 δόλος τοῦ θυμίου, διὰ τὸ κακοκαίει καλοχρῆμένο καρτέλι..
 Εἶδε καὶ τὸ Σαράϊ μέρος-κατάρατα, μέ τὰ καφάρια τῶν τρούλων,
 καὶ κίτην τὸν μέγα σερῖγυρο τῶν φρουριακῶν μεθαχρονίων του.
 Τοῦ κερατῆ τοῦ Κονάμι.. Αὐτοῦ τοῦ τοῦ «Πολυχρονιμένου» εὐν ἔκαστε
 εὐς τὴν αἰὶν τὰ κακοκαίει.. Που μέλει τὸν Βέλη-Σαίμης καὶ αὐτὸς

[Από τη συλλογή του Πολιτιστικού Κέντρου-Αρχείου Γιάννη Σκαρίμπα]

Αυτόν, λοιπόν, τον βασιλιά του γέλιου, αυτόν τον πολύτροπο της
 “πάνας” Οδυσσέα, αυτόν – τον ενάντια στην αδικία και την
 εκμετάλλευση ανελέητο κονταρομάχο μαζί με την όλη κουστωδία της
 κοινωνίας των ίσκιων, την οποία και ποικιλοτρόπως εμπλουτίζει – ο
 Σκαρίμπας θα τον έβρει ως τον καταλληλότερο σύμμαχό του και ως «μαιτρ
 του φάλτσου παλιάτσο» στις πολιτείες του κόσμου θα αποστείλει,
 αποσαθρώνοντας το λερό τους προσωπείο και κονιοποιώντας το κίβδηλό
 τους κορμί, για να – με τα δικά του, ανανεωτικά σκαρίμπεια υλικά –
 αρθρώσει και χτίσει τους νέους συγγραφικούς και εικαστικούς του τόπους.

Β. Ο Σκαρίμπας και Καραγκιοζοπαίχτες του καιρού και των τόπων του

Κρατώντας στον νου και την ψυχή του ο πρωτοήρωας του Θεάτρου Σκιών τη δρέπανο του **σαρκασμού**, της **σάτιρας**, της **ειρωνείας** και της **φάρσας**, την οποία έσειε κατά της εκμετάλλευσης και της αδικίας, αναζητώντας το δίκιο και την κατάκτηση του φαινομενικά απλησίαστου και αδύνατου, **γάντι προς τη σκαριμπική λογική και πρακτική πήγαινε**, σπρώχνοντας τον Χαλκιδέο δημιουργό, απερίφραστα πολλές φορές να δηλώνει πως: **«Η αναποδιά με μαγεύει, με τραβάει εμένα το απρόβλεπτο, η αποτυχία και η γκάφα»** (Περ. Διαβάζω, αρ. 269, 4-9, 91 σελ. 37) , αλλά και το περιλάλητο απόφθεγμα του «Τα γυρίζω ανάποδα, για να σταθούνε όρθια».

Και σ' αυτό το παιχνίδι της **ευτολμίας**, της **υπονόμευσης**, της **χλεύης**, της **ανατροπής**, **ανάταξης** και **επαναδόμησης του σύμπαντος κόσμου** μέγας και **άριστος σύμμαχός του ο Καραγκιόζης και ο θίασός του δείχτηκε**, που από τα μικρά του πολύ καλά γνώριζε, καθώς απ' τους τόπους που πέρασε, με σημαντικούς εκπροσώπους του είδους στο διάβα του ήρθε σε επαφή ή και μετά βεβαιότητας συνεργάστηκε μαζί τους. Ανάμεσά τους οι:

I. **Παναγιώτης Μιχόπουλος**, που, όπως η κόρη του Σοφία αποκαλύπτει, αλλά και το πλουσιότατο αρχείο του το αποδεικνύει, είχε στενές, φιλικές και συνεργατικές σχέσεις μαζί του.

II. **Λάμπρος Καραδήμος** (1960-1965), που είχε συγγενείς στη Χαλκίδα και συχνά τον φιλοξενούσαν στον Εύριπο, ενώ, όπως μας πληροφορεί (σε μία εκ των πολυάριθμων σκαριμπικών του ερευνών) ο Φιλόλογος-Ελληνιστής **Συμεών Σταμούλου**, αποκαλύπτει πως πολύ καλές σχέσεις είχε με τον Σκαρίμπα.

Σε ένα του αρθρογραφικό σχόλιο ο μελετητής του σκαριμπικού έργου αναφέρει πως ο Λάμπρος Καραδήμος «έδινε συχνά **παραστάσεις στη Χαλκίδα**, στο (δε) ρεπερτόριό του υπήρχε και ο **καπετάν Γκρης**, που πιθανότατα συνδέεται με τον **καπετάν Γκρη** του Σκαρίμπα και αποτελεί μία ακόμη αθέατη συνάντηση αυτών, αλλά και ο **Βάγγος Κορφιάτης**, που έπαιζε κι αυτός τον **καπετάν Γκρη** και είναι γνωστή η **αγάπη του για τον Σκαρίμπα**».

Στο ίδιο σχόλιο συμπεριλαμβάνει και τον **Θεμιστοκλή Πρίμα**, ο οποίος (όπως τον Δεκέμβριο του 2019 ο εκδότης της *Προοδευτικής Εύβοιας Δημήτρης Δεμερτζής* μας έκανε γνωστό) ζούσε έξω από τη Χαλκίδα και επισκεπτόταν συχνά τον ομότεχνό του στον Καράμπαμπα. Επίσης, ανέφερε πως ο Πρίμας **έδινε παραστάσεις** στην πόλη του Ευρίπου, αλλά και σε άλλους τόπους, έως το '85 περίπου, που έφυγε από την Εύβοια.

Ο Θεμιστοκλής Πρίμας είχε και έναν αδερφό, που διατηρούσε εργαστήριο και πρατήριο καραγκιοζοφιγούρων και άλλων ειδών λαϊκής τέχνης στην οδό Βύρωνος και Τσιριγώτη.

Μάλιστα, υποσχέθηκε να αναζητήσει στο πλουσιότατο αρχείο του σχετικό υλικό και σύντομα ανέσυρε και δημοσίευσε στην εφημερίδα του πολυπρόσωπη φωτογραφία Χαλκιδέων με κεντρικό πρόσωπο τον χωρατατζή караγκιοζοπαίχτη, υποδεικνύοντάς τον δια βέλους και εκ παραλλήλου σημειώνοντας πως είναι: «ο Θεμιστοκλής ο Πρίμας, που έπαιζε συνήθως στα πανηγύρια και ήταν δάσκαλος του Σκαρίμπα στον Καραγκιόζη».

Άλλοι караγκιοζοπαίχτες, που κατάγονταν από τη Χαλκίδα ή που σχετίστηκαν με τον Εύριπο και με τον λαμπρό της πόλης συγγραφέα συνδέθηκαν, αναφέρονται από τον Τάσο Ανδριώτη στην εργασία του **Καραγκιοζοπαίχτες που άφησαν εποχή**, όπου συμπεριλαμβάνεται και ο πολύπραγος μύστης του λόγου, της τέχνης και της γραφής **Γιάννης Σκαρίμπας**. Εκεί, μνημονεύονται και οι ακόλουθοι:

I. Ο γεννηθείς το 1910 και καταγόμενος απ' τη **Χαλκίδα Χρήστος Γαζέπης ή Γαζεπίδης**, που είχε το χάρισμα στις παραστάσεις του να τραγουδά ο ίδιος.

II. Ο Μάνθος ο Ψηλέας, που ήταν **εβραϊκής καταγωγής**, έπαιζε στα χωριά της **Θήβας** και της **Χαλκίδας**, συνεργάστηκε με τον πατέρα του Ευγένιου Σπαθάρη Σωτήρη, με τον οποίο την ίδια εποχή συμπορευόταν και «ο λαϊκός ζωγράφος, τραγουδιστής και σκηνοθέτης του θεάτρου σκιών **Σωτήρης Αποστολίδης**, που ήταν και ο πρώτος **αντάρτης αξιωματικός** που **σκοτώθηκε**, ενώ χτύπαγε τους Γερμανούς με τον **Άρη Βελουχιώτη**».

Για τον ψιλόλιγνο και πολυπράγμονα караγκιοζοπαίχτη Μάνθο ειδική μνεία κάνει ο **Κώστας Τζαβάρας** στο βιβλίο του **Τα Ψαχνά Ευβοίας**, παρουσιάζοντας τον τρόπο που ο Μάνθος ο Ψηλέας (προτού συλληφθεί

από τους Γερμανούς και οδηγηθεί σε στρατόπεδο συγκέντρωσης στη Γερμανία, όπου σε κρεματόριο θανατώθηκε), έδινε παραστάσεις σε καφενείο της πλατείας των Ψαχνών.

Ο ίδιος συγγραφέας στις συγγραφικές του *Μνήμες από παλιά επαγγέλματα και επιχειρήσεις της Χαλκίδας* αναφέρει σημεία της πλατείας Αγοράς, της παραλίας της Χαλκίδας (σημερινό cafe Yacht και άγαλμα Εθνικής Αντίστασης), της Αγίας Βαρβάρας και τον έναντι του κινηματογράφου *Ορφέας* της Αβάντων χώρο, όπου τα καλοκαίρια δίνονταν συνεχόμενες παραστάσεις Θεάτρου Σκιών.

Στο βιβλίο του *Καραγκιόζης ο Πρόσφυγας* ο Θανάσης Φωτιάδης ανάμεσα στους 380 καραγκιοζοπαίχτες από την Ελλάδα και την Κύπρο περιλαμβάνει και τον Σκαρίμπα, καθώς και τους Γερολυμάτο Ανδρέα, Πανόπουλο Χρήστο και Σπηλιωτόπουλο Λευτέρη, οι οποίοι ως τη δεκαετία του '70 συχνά έδιναν παραστάσεις στη Χαλκίδα, ενώ για το Αίγιο, την από μητρός του Σκαρίμπα πατρίδα, αναφέρει τον Γιάννη Παγανό, που έφυγε από τη ζωή το 1952, και στη γειτονική Πάτρα την εμβληματική μορφή του αθυρόστομου και χωρατατζή καραγκιοζοπαίχτη Δημήτρη Πάγκαλου, που κατά την εποχή των αχαϊκών χρόνων του Γιάννη Σκαρίμπα αυτός και ο Μίμαρος μάγευαν τις πατρινές γειτονιές με τις θαυμαστές παραστάσεις τους.

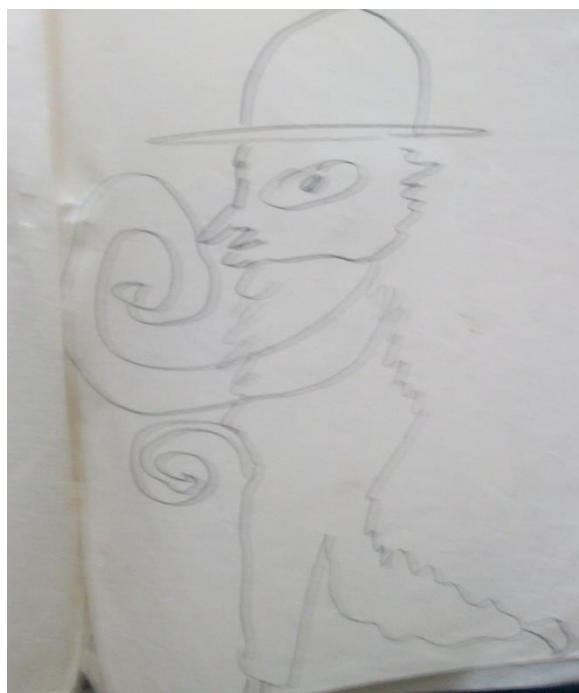
[Σχέδια Σκαρίμπα για τον Καραγκιόζη του τον Μέγα. Από τη συλλογή του Πολιτιστικού Κέντρου-Αρχείου Γιάννη Σκαρίμπα]

Γ. Ο Σκαρίμπας με τους χάρτινους και τους πάσης φύσεως κούκλινους ήρωές του

Ο Σκαρίμπας παίρνοντας και κάποια (μικρά ή μεγάλα) στοιχεία από προαναφερθέντες ή και από άλλους ίσως καραγκιοζοπαίχτες, τις δικές του πίσω από την “**πάνα**” του έστηνε σκηνές ή μέσα στο γραφτό του **πάλκο** **τύποι Μαριάμπα** οι **κινητάνθρωποι** και οι **κούκλινοί** του ήρωες με τη διττή τους υπόσταση (την ανθρωπινή και την έωλη, τη φανταστική, τη διπλοπρόσωπη ή την υποθετική και νοήσιμη), «με κιμωλία γλαρή» στους καμβάδες των στίχων του ή των αφηγηματικών του φλόκων τα «*Βατερλά*» του με μαεστρία σχεδίαζε, κάνοντάς τους μες στων πλοκών του τους γόρδιους πλόκους τρελά να χορεύουν!...

Και κειος την ίδια στιγμή, αλλά και πάντα, στο ακρόπλωρο των ιστοριών του ως «μαιτρ ανισόρροπος μες στα φάλτσα του» «**πασίχαρος**» έστεκε και με ματιά λοξή – για τις φιάκες που έστηνε – νυχτοήμερα χιχίριζε κι όλο νέους στο χαρτί ή από χαρτί έπλαθε τύπους, με μορφή που ως τότε σε νου ανθρώπου δεν είχε γεννηθεί και, μάλιστα, πολλά είχε να σπείρει και να πει...

Κι ανάμεσά σ’ αυτές τις πλαστές και – για το όμμα ή την παλάμη – απτές υπάρξεις, θέση πρωτεύουσα οι **φιγούρες** του **για τις από πάνας ιστορίες** δικές του παλλόμενες. Μορφές, που κάποιες (όπως ο «**βασιλιάς του γέλιου**» Καραγκιόζης) γνωστές ήταν, αλλά κατά την όψη και τις γραμμές **με σκαρίμπειες πινελιές πλασμένες**, και άλλες (όπως ο Κόντε Ραπανάκιας) από το απύθμενο της φαντασίας του πηγάδι αντλημένες και στην **πάνα** φωτισμένες.

[Σχέδιο Σκαρίμπα για ήρωά του Θεάτρου Σκιών. Από τη συλλογή του Πολιτιστικού Κέντρου-Αρχείου Γιάννη Σκαρίμπα]

Χοροστασιακός τόπος των «Καραγκιόζηδών» του **η αυλή του δίπατού** του **σπιτιού** στην **Γκομίνη 8**. Σπίτι απλό ετούτο, όπως και τα πιότερα γύρω του, τα χτισμένα όλα τους από τεχνίτη λαϊκό, μάστορα, που από παράδοση γνώριζε τι σημαίνει ελληνική αρμονία, τι εστί λιτή ομορφιά και χάρη!...

Σπίτι περιτριγυρισμένο από γιασεμιά και βουκαμβίλιες και ανοιχτό στου ήλιου την αγκάλη και του Ευρίπου την αύρα, που έμελλε να ταυτιστεί με τον πολι-ό της Χαλκίδας γέροντα, ο οποίος εκεί το '62 εγκαταστάθηκε, τα τελευταία του βιβλία έγραψε, τις караγκιοζοφιγούρες του φιλοτέχνησε, κόσμο πολύ και εκλεκτό υποδέχτηκε ή αποπήρε, αλλά και το ύστατο προς τη ζωή χαίρε στις 21 Γενάρη του '84 ερόγχισε!...

Σπίτι με εξώστη και με αυλή βολική, όπου **αρκετές παραστάσεις με τα Καραγκιοζάκια του έδωκε!**... Και αυτό όχι «για τον πάσα ένα», αλλά για τις γειτόνισσες και τα παιδόπουλά τους, που ήταν δεχτικοί στο ψυχαγωγικό του κάλεσμα και στον – με τρόπο – φωτισμό που νοιαζόταν να τους προσφέρει.

Κι αναμφίβολα, ήταν οι εκλεκτοί του ετούτοι, διότι από πρώτο χέρι και από την αυθεντική φωνή και μαεστρία του δημιουργού τους ευτύχησαν να χαρούν και τους παλαιούς του Θεάτρου Σκιών ήρωες, αλλά και τους νιόπλαστους, που εκείνος εφηύρε για να κουμπώνουν στα κείμενά του, τα οποία ως παρακαταθήκη στον συγγραφικό του **Αντικαραγκιόζη τον Μέγα** συναντάμε, ενώ σχεδόν σύζυλη την πλαστή συνοδεία των περίφημων φιγούρων του για της πάνας την μπάντα ως μαλαμάτου καρπό ο Πολιτιστικός Σύλλογος των **Φίλων Γιάννη του Σκαρίμπα** φυλάσσει και με σεβασμό στο Πολιτιστικό του Κέντρο εκθέτει.

Η οικία Σκαρίμπα, θαλερή και ανθούσα (οδός Γκομίνη 8, Χαλκίδα)

Δ. Ο Σκαρίμπας και ο θαμών

Ένα από τα παιδιά της εποχής, που ευτύχησαν ή (όπως συνάγεται) που... υποχρεώθηκαν “δοκιμαστική” παράσταση της – επί πάνας – μπάντας των σκαριμπικών ίσκιων να παρακολουθήσουν, ήταν και ο 12χρονος τότε **Ευάγγελος Λάμπρου**, τις άσβηστες μνήμες του οποίου (ως **μαρτυρίες** αυθεντικές και ζώσες) μέσω του υιού του Σωτήρη καλοδεχτήκαμε κατά τον κορωνοποτισμένο Δεκέμβρη του '20, δια των ακόλουθων λόγων του:

«Ο πατέρας μου, γύρω στο '70, δωδεκάχρονος τότε, εργαζόταν στο **ηλεκτρολογείο του Μίσθου Σκαρίμπα**, το οποίο βρισκόταν στην περιοχή της Αγίας Βαρβάρας, στην οδό Φαβιέρου, δίπλα από το σημείο, όπου αργότερα εγκαταστάθηκε το ΚΤΕΛ. Το κτίριο ήταν ιδιοκτησίας Αφράτη.

Το αφεντικό του, ο Μίσθος, συχνά τον έστελνε να μεταφέρει πράγματα στον πατέρα του, που έμενε στην οδό Γκομίνη, πίσω από το Λιμεναρχείο Χαλκίδας. Συνήθως, του πήγαινε **κρασί** από του Μάμμα (που έμενε στη Δεξαμενή) ή από του Κατσίκια, που είχε καπηλειό στη Χατζοπούλου και Νεοφύτου, πολύ κοντά μάλιστα στο σπίτι του Μίσθου, που βρισκόταν στη Χατζοπούλου και Κουκούλη. Άλλοτε, του κουβαλούσε κρασί από την ταβέρνα του Ξύγκη, στη Λάμψακο.

Όταν, όμως, ο πατέρας μου πήγαινε εκεί το πεσκέσι, **ο Σκαρίμπας δεν τον άφηνε να φύγει, εάν δεν του έπαιζε πρώτα Καραγκιόζη!** Καθώς **στην αυλή του σπιτιού του είχε έναν μπερντέ**, είτε για να τον **ανταμείψει** είτε για να **δοκιμάσει τις φιγούρες**, που έφτιαχνε, τον υποχρέωνε να παραμείνει κοντά του για να παρακολουθήσει ό,τι ο Γιάννης Σκαρίμπας στην “πάνα” του έπαιζε! Ο πατέρας μου, μόνος τότε “πελάτης” του και **καραγκιοζοπαίχτη Σκαρίμπα**, καθόλου δεν το χαιρόταν, διότι ήταν πολύ αγχωμένος, με τη δουλειά του, όπου έπρεπε να επιστρέψει, αλλά πώς να του ξεφύγει!...

Κάποιες άλλες φορές **τον έστελνε να του φέρει πριτσίνια** για να **συναρμολογήσει τις καραγκιοζοφιγούρες του.**»

[Ο Σκαρίμπας παίζοντας με τα χαρτονόμουτρά του (Από το αρχείο Βασίλη Κεσίσογλου προσφορά στο Πολιτιστικό Κέντρο-Αρχείο Γιάννη Σκαρίμπα)]

Ε. Συναρμολογώντας τα Καραγκιοζάκια του

Και από **συναρμολόγηση** άλλο πράγμα! Το υλικό δεν ήταν ένα, αλλά ποικίλο. Έξω από τα πριτσίνια για τη σύνδεση των μερών της κάθε μορφής και την από “πάνας” λειτουργική τους χρήση, ευρέως χρησιμοποιούσε και το κατάλληλο συρραπτικό με τα συρματάκια του, αλλά κόλλα για τη συγκόλληση των χάρτινων ή συνθετικών επιφανειών.

Αλλά και στο ζήτημα (της **ανακύκλησης** και **αξιοποίησης απορριμμάτων υλικών**) ο **Σκαρίμπας πρωτοπόρος!** Συλλέκτης και προς επαναχρησιμοποίηση: φθαρμένων μυγοσκοτωστών (για πορτοπαράθυρα), κουμπιά (για έναν του σαραγιού θυρεό), άγκιστρα, τούλια (για δίχτυ συρόμενο από την ψαρόβαρκα μαζί με τη σοδειά της), σελοφάν και υφασμάτινες κορδέλες (ως διακοσμητικά ή χρηστικά της μορφής επιθέματα), πλαστικά ιστία, πλαστικά λουλούδια ως ένθετα για τον στολισμό του φορέματος της καλλονής κυρίας, παγουράκια αγιασμού από την Παναγιά της Τήνου ως φτσέλι (το στρογγυλό και πλακουτσωτό ξύλινο των ξωμάχων παγούρι) του μπαρμπα-Γιώργου του, κομπολογάκια για του μάγκα τη ριζιά και άλλα μικροαντικείμενα, που η ματιά του καλλιτέχνη και η ανάγκη του ρόλου τον έκαναν να συλλέξει και στην από σκληρό χαρτόνι μορφή της φιγούρας (προτού για αντοχή στον χρόνο και στιλπνάδα με ασημί για τις καπνοσωλήνες **μίνιο** τις χρωματίσει), καταλλήλως φρόντισε να προσαρμόσει.

Μπορεί το **κύριο υλικό** για την κατασκευή των **καραγκιοζοφιγούρων**, των “**χαρτονόμουτρών**” του το στρατσόχαρτο να ήταν, φορές όμως και άλλα ανθεκτικά υλικά χρησιμοποίησε.

Μάλιστα, όπως αναφέρεται σε έγγραφη μνεία στο βιβλίο εντυπώσεων του **Πολιτιστικού Κέντρου-Αρχείου Γ. Σκαρίμπα** από μέλος του **Συλλόγου των Εκτελωνιστών Πειραιώς**, στο γραφείο τους παλαιότερα βρίσκονταν μορφές του Θεάτρου Σκιών, που είχε φιλοτεχνήσει ο συνάδελφός τους Γιάννης Σκαρίμπας **από δέρμα καμήλας** και κατά τη δεκαετία του ’70 τους είχε δωρίσει. Άλλες προφορικές μαρτυρίες έκαναν λόγο και για χρήση λεπτών φύλλων χάρμυτο, αλλά και κόντρα πλακέ.

Μπορεί ο δημιουργός τους (από μετριοφροσύνη ή από τακτική) αναξιοσύνη επί του θέματος να δήλωνε και με σέβας το χέρι των επαγγελματιών καραγκιοζοπαιχτών να έσφιγγε, αλλά την ίδια ώρα ο ίδιος με χαρτόνια χοντρά (που προμηθευόταν από το επί της οδού Αντωνίου βιβλιοχαρτοπωλείο του – φίλου του και εκδότη των *Πουλιών* του με το λάστιχο – **Βασίλη Περγάμαλη**) και με ποικίλα ευτελή υλικά (που προσεκτικά συνέλλεγε και καταλλήλως αξιοποιούσε για την κατασκευή των “χαρτονόμουτρών” του για τις παραστάσεις Θεάτρου Σκιών που στη μικρή αυλή της κατοικίας του), έπλαθε μορφές θαυμαστές και (προς τέρψη της ψυχής και την αγωγή του νου των – πέριξ του πορθμού δύο ακτών – λαϊκών ανθρώπων) παραστάσεις έδινε και συγκινήσεις προσέφερε.

Οι μορφές αυτές συνήθως **παρέκκλιναν** από του είδους την επικρατούσα **πανελλήνια νόρμα**, αλλά και πολλές εξ αυτών ήταν δικές του επινοήσεις, ταιριαστές προς τη θεματολογία των παραστάσεών του και το ανατρεπτικό και αντισυμβατικό πνεύμα του λόγου και της αισθητικής του.

Όμως, το δίχως άλλο, ήταν συμβατές προς το δομικό σύμπαν του λογοτεχνικού του οικοδομήματος, όπου χορούς τρελούς στους κόσμους της σκιάς οι **φανταστικοί κούκλινοι ήρωές** του, τα **ανδρείκελα** και οι **κινητάνθρωποι** του, οι **κλόουν**, οι **Κολομπίνες** και οι **Πιερότοι** του εκ της ιταλικής *Commedia Dell' arte* ή τα **φαινομενικά γήινα πρόσωπα** που σαν τις δίνες του Ευρίπου στροβιλίζονταν στους **τόπους του “διπλού”** και εν τέλει **ήταν και δεν ήταν**, υπήρχαν και δεν υπήρχαν και αναρωτιόσουν **ποιο από τα πρόσωπα με τον διττό ρόλο ήταν το πραγματικό και ποιο η σκιά, ο άλλος του εαυτός, ο μύχιος ή ο υπερβατός.**

Πλάι στις γνωστές μορφές του Καραγκιόζη και της πολυφαιδρικής οικογένειάς του, του βλάχου (μπαρμπα-Γιώργου), του Χατζηαβάτου, του τύραννου Οθωμανού, του σιορ Διονύσιου κ. ο. κ. στο χαρτονένιο βασίλειο του Σκαρίμπα **φιγουράρουν** (και τον δικό τους δυναμικό κρατούνε ρόλο): το **Κολλητήρι με οπλοπολυβόλο**, αλλά και άλλο με κοντυλοφόρο, **τα ιπτάμενα χοιρίδια**, ο γάιδαρος και άλλα ζώα, η **βάρκα με το συρόμενο δίκτυ** και τα σπαρταριστά του ψάρια, η **Πασοπούλα**, η **αλυσοδεμένη Τουρκάλα**, καπετάνιοι **κλεφτοαρματωλοί** και άλλοι οπλοφόροι, ο **Μεγαλέξανδρος με τακούνια μάγκα** και **κοντάρι με απόληξη σταυρού**, ο **κατηραμένος όφης**, ο **μάγκας** στο όνομα του Νώντα και του Σταύρακα, ο **Κόντε Ραπανάκας**, ο **Τσακιτζής**, οι **γραμματικοί**, ο **Καλόγερος**, ο **Κρητικός λυράρης** και **σαλπικτής**, το **παλάτι** του **εξουσιαστή** (σαράι), το **“αρχοντικό”** του Καραγκιόζη, το **σπίτι** του **όρνιου** και του **αίγαγρου**, το **περίτεχνο Μοναστήρι** κ. ο. κ.

Κωνσταντίνος Κλ. Μπαϊρακτάρης
Χαλκίδα, 21 Ιανουαρίου 2021